

Zamana sığmayan ömür

Həyatı çox sevirdi, bütün varlığı ilə doğma Azərbaycana aşiq idi, vətən, torpaq yurd yerləri onun üçün qibləgah idi. Həyatı, ömür yolu, dövlətçilik məharəti, güclü siyaseti, mənəvi ucalığı dünya bir pəncərədir, hər gələn baxıb gedər fəlsəfəsini aşış keçmişdi, dövrəna sığmadı, baxıb, keçib getmədi, Azərbaycan adlı bir məməkətin taleyini dəyişdi, onu parçalamağa girəvə güldənlərin caynaqlarından xilas etdi, dəhilik missiyasını şərəflə yerinə yetirdi. Sözdən özünə heykəl ucaldan şair Məmməd Arazin "Dünya sənin, dünya mənim, dünya heç kimin" şeirini həyəcansız dinləmirdi, həmin sözlərə bəstələnmiş mahniya qulaq asanda hətta kövrəldi. Tale onu mübarizə üçün yaratmışdı, böyük bir imperiyanın haqsızlığına qarşı mərd-mərdanə dayandı, ayılmadı, sinmadı, hər an püs-kürən vulkana bənzədi. Dünya gördü ki, Heydər Əliyev af-sənələri reallığa, tənəzzülü inkişafə çevirən nadir şəxsiyyətdir.

Yaxşı deyiblər ki, dünyada tarix haqqında yazanlar çox olsa da, tarix yaradanların sayı azdır. Çünkü tarix yaratmaq tarix yazımaqdan qat-qat çetin və məsuliyyətlidir. Ulu öndər Heydər Əliyev də tarix yaradan dahi şəxsiyyətdir, mənalı həyatı və siyasi fəaliyyəti xalqımızın çoxəsrlik dövlətçilik tarixinə qızıl hərflərlə yazılıb. Dahi şəxsiyyətin qətiyyəti, cəsarəti və uzaqqorənliyi nəticəsində Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitliyə nail olunub, dövlətçiliyimiz məhv olmaq təhlükəsindən xilas edilib, respublikamızın ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni tərəqqisində misilsiz nailiyətlər qazanılıb. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyəti, xilaskarlıq missiyası, Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsindəki xidmətləri, vətənin üzərinə hücum edən amansız dalğaları ram edən, başımızın üstündə asılan Domokl qılincını korşaldan dahi şəxsiyyətin ideyaları bu gün yolumuza güneş kimi nur saçır. Həqiqət belədir ki, bütün türk dünyasının lideri Heydər Əliyev dühasına olan xalq sevgisi zaman-zaman öz təsdiqini tapıb. Nə qədər Azərbaycan var, ulu öndər Heydər Əliyev böyüklüyü yaşayacaq, nəsil-dən-nəsilə ötürüləcək. Tariximizdə zamanın sınağından keçmiş bir mənəviyyat qatı var, onu yaradan, dünyaya tanıdan, şəxsiyyəti ilə cahanı heyran qoyan ulu öndər əsrə siğmayan bir ömür yaşadı. Tale elə gətirib ki, bu sətirlərin müəllifi məcburi köçkün həyatı yaşadığı üçün ulu öndərin əhalinin bu təbəqəsinə göstərdiyi diqqət və qayğının şahidi olub, onların dahi şəxsiyyət haqqında dedikləri ürək çəzələrini dileyüb.

Hələ keçmiş sovet dönəmində regionların inkişafını diqqət mərkəzində saxlayan ulu öndər Heydər Əliyev bir neçə dəfə - 1973, 1974, 1981 və 1982-ci illərdə doğulub boyan-başa çatdığım Ağdam rayonuna gəlmişdi, əhali ilə görüşlər keçirərək onları narahat edən problemlərin həllinə nail olmuşdu. Həmin illərdə Ağdam bölgənin ən inkişaf etmiş rayonuna çevrildi, insanların həyat şəraiti yaxşılaşdı. Xalqımızın haqlı tələbi ilə ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdan sonra 1998-ci ilin oktyabr ayında - prezident seçkiləri ərəfəsində seçicilərlə Ağdam rayonunun Quzanlı qəsəbəsindəki görüşünü unuda bilmirəm. Həmin gün hava çiçkinli idi, arada yağış da yağırıldı, ulu öndər çıxışa başlayandan sonra buludlar dağıldı və etrafə güneş şəfəqləri yayıldı. Azərbaycanı bütün təhlükələrdən xilas edən, dövlət müstəqilliyini qoruyub saxlayan Heydər Əliyev seçicilərlə görüşündə yenə də ağdamlıların fədakarlığını yüksək qiymətləndirərək demişdi ki, Qarabağsız, Ağdamsız Azərbaycan yaşaya bilməz! Ümummilli lider Ağdamın işğalı ilə bağlı 1998-ci ilde Milli Məclisdəki çıxışı zamanı bildirdi ki, beş ildir ki, bu əhali ağır şəraitdə yaşıyır. Ağdam 1993-cü il 23 iyulda əldən getmeyib. Ağdam 6 ay ondan əvvəl də boş idi. Amma orada dözüb qalan cəsarətli, qeyretli adamların hesabına Ağdam o günə kimi işğal oluna bilməyib. Ağır şərtlər altında yaşayan ağdamlılar böyük hörmətə layiqdirlər. Ayrı-ayrı mafioz qruplar haqqında deyilən sözlər Ağdam və Qarabağ əhalisine aid ola bilməz. Ağdam Azərbaycanın ən gözəl guşəsidir. İnsanların əsrlər boyu yaşadığı qüdrətli bir yerdir. Ağdam bizim hamimiz üçün əziz və müqəddəs şəhər və rayondur. Mən Bərdə və Ağcabədidə qəçqin düşmüş insanlarla görüşdüm. Olağanüstü ilkinliklə, əsasən qadınlarla

Onların hə qədər daxili mənəvi zənginliyə malik olduğunu hiss etdim.

Heydər Əliyev Azərbaycana güñəş kimi doğdu. Azərbaycanın inkişaf tarixinin təxminən son yarım əsrilik döñəmینə nəzər salsaq, gələcəyə istiqamətlənmiş, dayanıqlı inkişafı təmin edən və cəmiyyətin hər bir üzvünün rüfahına xidmət göstərən müdrik və uzaq-görən siyasətin neticələrini görə bilərik. Bütün bunlar ulu önder Heydər Əliyevin Vətənə sonsuz xidmətləri hesabına başa gəlib. O, önce vətənpərvər, Vətənini sevən bir insan, sonra isə böyük dövlət xadımı idi. Heydər Əliyevin "Mən həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam" fikri kiçikdən böyüyə hər bir azərbaycanının dilində zərb-məsələ çevrilib. Tarixin yeni səhi-fələrini yazmaq ancaq dahi insanlara məxsusdur. Dövlətcilik tariximizin lideri, ulu önder Heydər Əliyev məhz beş şəxsiyyətdir. Xalqını, Vətənini fədakarlıqla, böyük məhəbbətlə sevən, azər-

medovun həyatınə atıblar. Kenddə hamı yaxşı bilirdi ki, kolxoz sadri ilə məktəb direktoru dost olublar. Araya düşməncilik düşüb, keçmiş vilayətin hüquq-mü-hafizə orqanları tərəfindən Ərşad müəllimlə bərabər onun iki qohumu da həbs olunub. Bir çox dəlil və sübutlar onların günahsız olduğunu göstərsə də, bunan məhəl qoyulmayıb. Xankəndidə keçirilən məhkəməyə hücum edən ermənilər günün günorta çığı həmin adamların başını kesərək cəsədlərin üstüne benzin tökerək yandırıblar. Təbii ki, həmin qanlı cinayet cəzasız qala bilməzdi. Həmin dövrde Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sadri vəzifəsində işleyen Heydər Əliyevin qətiyyətli möv-qeyi, prinsipiallığı, fədakarlığı sayəsində cinayəti törədənlərin bəziləri həmin dövrün cinayət macəlləsinə görə güllələnmeye məhkum oldu, bəziləri ömürlük həbs edildilər. Ulu önder azərbaycanlıların qanının yerdə qalmasına imkan vermədi. Tarixi vərəqlədikcə, ermənilə-

*ötən, torpaq,
ik məharəti,
gedər fəlsə-
bir məmlə-
xilas etdi,
air Məm-
əcənsiz
vralır-
zlı-* yüzlərle azərbaycanlı kəndin yandırıb, on minlərlə insanı qətl yetirib. Eyni dəst-xətlə ermənilər tərəfindən töredilən qətillər və dağıntılar 1988-ci ildən başlayaraq Qərbi Azərbaycanda, Şərqi Zəngəzurda və Qarabağda qəsdən və bilərkədən, etnik nüfət zəminində baş verib.

1993-cü ilin əvvəlində Azərbaycan ciddi təhdidlər üz-üzə qalmışdı, bir tərəfdən Ermənistanın herbi təcavüzü, bəzi əcnəbi qüvvələrin ölkəmizi parçalamaq cəhdəndən digər tərəfdən daxildəki çəkişmələr və ziyyəti mürəkkəbələşdirmişdi. Xalq belə ağır məqamda Heydər Əliyevə müraciət edərək onu Naxçıvandan Bakıya dəvət etdi. Xalq bu gelişin böyük ümidi və rüyalarının yüksəkliyi ilə gözləyirdi. Lakin həmin dövrdəki iqtidar, ondan hakimiyyət bölgüsü gözləyən müxalif qüvvələr Heydər Əliyevin Bakıda qalmasına hər cür mənət törətdilər. 1993-cü il iyunun 15-də

qəbul edirdi. Çünkü on minlərlə azərbaycanlı ailəsi kimi, onun qohum-əqrəbəsi və doğmaları da 1918-1920-ci illərdə erməni təcavüzünün qurbanına çevrilmişdi. Tarixi faktlara görə 1905-ci ilin noyabr ayında Heydər Əliyevin atasının yaşadığı Zəngəzur qəzasının Comərdli kəndi erməni quldur dəstələrinin silahlı hücumuna məruz qalmışdı. Həmin vaxt comərdilər erməni quldurlarına ciddi müqavimət göstərmişdilər. Lakin silah-sursat çatışmadından əhalini müvəqqəti olaraq kəndi tərk etmək məcburiyyətində qalmışdı. Ara sakitləşəndən sonra comərdilər yenidən özü doğma kəndlərinə qayıtmışdilar. 1918-1920-ci illərin qırğınları daha dehşətli olmuşdu. 1918-ci ilin payızında tayqlaqlı Andranikin qoşunu Zəngəzura soxuldu. Comərdilər silaha sarılıb müqavimət göstərsələr də, erməni quldurların top-tüfəngi qarşısında duruş getirə bilmədilər. Kənd əhalisini uşaq, qoca, qadın demədən qətlə yetirildilər, çox az insan qaçaraq qurtula bilmişdi. Yalnız yaylaqda olan comərdilər ermənilərin hücumundan öncədən xəbər tutduqlarını üçün qonşuluqdakı Naxçıvan kəndləri nə pənah aparmışdilar. Bütün bunları barədə Heydər Əliyevin ətraflı məlumatı var idi və sovet rejimi olmasına baxmayaraq, ermənilərin Azərbaycana və azərbaycanlılara qarşı xəyanətkar niyyətlərindən yaxşı xəbərdar idi. Bunu ermişlər de rüyələ bilindilər.

Şovinist ve ekstremitist ermənilər hələ ötən əsrin 60-cı illərində Qarabağda milli münaqışə törətmək üçün terrora əl atıblar. Erməni biciliyi və xisliyi ile töredilmiş həmin hadisəni Xocavənddən olan yaşılı sakinlərdən eşitmışəm. Onları danışırıldalar ki, daşnak quldurları Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndində erməni kolxoz sədrinin kiçik yaşılı oğlunu öldürərək gizli şəkildə həmin kənd məktəbinin direktoru işləyən Ərşad Məmmədovun heyətinə atıblar. Kənddə hamisə bilindi ki, həkim sədr ilə məktəb

yaxşı bilirdi ki, kolxoz sədri ilə məktəb direktoru dost olublar. Araya düşməncilik düşüb, keçmiş vilayətin hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən Ərşad müəllimlə bərabər onun iki qohumu da həbs olunub. Bir çox dəlil və sübutlar onların günahsız olduğunu göstərsə də, buna məhəl qoyulmayıb. Xankəndidə keçirilən məhkəmənin əsas iddiası onun qazanılmış şəhərin hüquq-mühafizə orqanının başçısı olduğunu iddia etdi.

Ali Sovetin sədri seçildikdən az sonra parlament prezident selahiyətlərinin idarəasını da Heydər Əliyevə həvalə etdi. İlk timai-siyasi vəziyyətin gərginliyinə və mürəkkəbliyinə baxmayaraq, ulu öndər ilk növbədə, məcburi köçkünlərlə görüşməyi vacib saydı. 1993-cü il iyulun 25-də Bərdə rayonuna gedərək, bir neçə gün əvvəl ermənilərin işğal etdiyi Ağdam şəhərindən və rayonun bir sıra kəndlərindən didərgin düşən insanları görüşdü, mövcud vəziyyət barədə on

larda açıq söhbət apardı. Məcburi köğən künlər ölkə rəhbərinə qarşılaşıqları problemlər haqqında məlumat verməklə yanaşı, ona böyük inam bəslədiklərin bildirdilər, bütün qüvvələrin vahid bacəbhədə birləşməsinin, təxribatçı dəstələrin cinayətkar hərəkətlərinə qətiyyətli son qoyulmasının, orduda ciddi nizam intizam yaradılmasının vacibliyini qeyd etdilər. Məcburi köçkünlərlə görüşlərdən sonra Heydər Əliyev Bərdədə Nazirlər Kabinetinin rəhbər işçilərinin, əlaqədar nazirliklərin, şirkətlərin, konserrələrin, rayon icra hakimiyyəti başçılarının iştirakı ile geniş müşavirə keçirdi. Müşavirədə Ağdamın işgali ilə əlaqədar bölgədə yaranmış vəziyyət, köçkünlərin problemlərinin həlli və müdafiə sahəsində görüləcək tədbirlər müzakirə edildi, bunlarla əlaqədar müvafiq tapşırıqlar verildi.

Ulu öndər Heydər Əliyev müşavirəni yekunlaşdırarkən dedi: "...Müqəddəs torpaqlarımızın işgə adamlarımızı sarsitmamalıdır və ham inanmalıdır ki, gec-tez düşmən bu torpaqlardan çıxarılaçq və öz layiqli cavabını alacaqdır!". Ulu öndər yerlərdən görüşlər zamanı xalqı birləşməyə, sefərbər olmağa, vətənin xilası uğrundan mübarizə aparmağa səsləyir, millət vətənpərlik hissələri aşılıyır. Xalqın ditək ümidi məhz ümummilli lider Heydər Əliyev idi. Onun hər kəlməsi insanları gücləndirir, mübariz olmağa sövq edirdi. Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan

da yenidən hakimiyətə qayıdanadə Ermənistandan qaçqın düşmüş və topaqlarımızın işğalı neticəsində məcburi köçkün həyatı yaşamağa vadar edilmiş insanlar üçün demək olar ki, heç bir iştirak etmişdir. Lakin ümummilli lideri hakimiyəti illərində qaçqınlara və məcburi köçkünlərə dövlətin diqqət və qayğısı artırılmış, onların həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində geniş miqyaslı işlər görüləməyə başlanılmışdır. Ulu öndər Heydər Əliyevin xalqımızın ünvanladığı 2003-cü il 1 oktyabr tarixində müraciətində ömrünün böyük qismını Azərbaycanın dövlətciliyinə, ölkəmizin iqtisadi, siyasi, mənəvi inkişafına həsr etdiyini qeyd etmiş, bu yolda bütün güclü və iradəsinə yalnız müdrik və qəbul edilən xalqımızdan aldığı qeyd etmişdir. Ən çətin anlarda ulu öndər yaradı və yalnız Azərbaycan xalqına arxanı lanmışdır. Ümummilli liderin səhha ona başlığı bir sıra planları həyata keçirməyə imkan vermedi. Buna görə ulu öndər müraciətində onun axırıncı çatdırı bilmədiyi taleyülü məsələləri planları, işləri özü qədər inandığı və gələcəyinə böyük ümidi bəslədiyi Prezident İlham Əliyevin tamamlayacağından əminliyini ifadə etmiş və Azərbaycan xalqından onun siyasi varisini daşıtmışdır.

A photograph showing Tony Blair, dressed in a dark suit and tie, speaking from a wooden podium with microphones. He is looking slightly to his right. Behind him stands a man in a light blue naval uniform, wearing a peaked cap with a gold band and insignia. The background features ornate red and gold columns and a stone plaque that partially reads "MALESHERB".

A photograph of a formal ceremony at the United Nations. In the center, a man in a dark suit and glasses sits behind a large, light-colored stone podium, reading from a document. To his left, a woman in a dark dress and a man in a light blue uniform stand behind the podium. To the right, another man in a light blue uniform stands near a blue curtain. A large arrangement of red and yellow flowers is positioned on the stage. The background shows the dark interior of the UN building.

dərin həmin tarixi müraciətində qeyd olunan məsələlərin demək olar ki, həm misi öz həllini tapmışdır.

Ümummilli lider 11-12 dekabr 1993-cü ildə Ermənistanın hərbi təcavüz nəticəsində yaranmış vəziyyətlə tanış olmaq üçün İmişli, Füzuli, Beyləqan və Şəmkir rayonlarında olmuş, Ağcabədi və Gəncədə qaçqınların vəziyyətinin həsr olunmuş müşavirələr keçirmişdir. 1998-ci il iyunun 27-də Heydər Əliyevi

ezab-əziyyətine görə onun xeyrinə dəyişəcəkdir. Siz gələcəkdə mütləq mütləq gedib hələ öz gözəl Göyçə təpağınızı da görəcəksiniz, öz doğmalarınızı, bulaqlarınızı, çaylarınıza görəcəksiniz. Ata-babalarınızın qəbirini də görəcəksiniz. Mən buna hə şübhə etmirəm. Mən buna inanıram və bu inamla da sizin qarşınızda nitq söyləyirəm. Ancaq indi sizə bu şəraiti yaratmaq mümkün olub, mən də bunu yaratmışam".

Rəqəmlərə diqqət yetirək. 2002-ci illərdə Dövlət Neft Fondunda ayrılmış vəsait hesabına 6411 fərdi yaşış evi, 3150 yerlik 18 məktəb, 1 uşaq bağçası, 16 tibb məntəqəsi tiki istifadəyə verildi, Biləsuvar rayonu ərzisindəki 5 çadır düşərgəsi ləğv edilib, 1329 qaçqın və 5081 məcburi köçkü ailəsinin 32 min nəfərinin mənzil-maşət şəraiti yaxşılaşdırıldı. Ümumiyyətli Heydər Əliyevin dövlət başçısı olduğu dövrde qaçqın və məcburi köçkünlərin sosial müdafiəsi ilə bağlı 43 fərman və sərəncam imzalanmış, Milli Məclis 2 qanun, Nazirlər Kabinetini isə 192 qə-

və sərəncam qəbul etmişdir. 2001-ci ilin 14 iyul tarixində ulu öndər Heydər Əliyevin xarici ölkələrin media rəhbərləri ilə olan görüşdə demişdir: "Mənim həyatımda çox şey olubdur. Ancaq mühüm olanı odur ki, mən bütün bu sınaqlardan, bütün bu çətinliklərdən keçmişəm və yaşayıram. Yəqin ki, hələ çox illər yaşayacağam. Belə taleyi olan insan indi çətin ki, tapılsın. Çünkü mən 14 il burada işləmişəm, respublikaya rəhbərlik etmişəm, sonra 5 il Moskvada Siyasi Büronun üzvü, Sovetlər İttifaqı kimifovqəldövlətin Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini işləmişəm. Sonra isə təqib dövrü olmuş və o təxminən üç il davam etmişdir. Sürgün dövrü də olmuşdur - mən məcbur olub Moskvdan Bakıya gələndə, mənə burada yاشamağa imkan vermədilər. Mən Vətənimə - doğulduğum, hazırda blokada vəziyyətində olan Naxçıvana getdim. Orada üç il yaşadım. Ondan sonra arṭiq 8 ildir Bakıda yaşayır və vaxtılı tikdiyim həmin bu binada işləyirəm. İnsanların taleyi müxtəlifdir. Kimsə öz taleyindən razı olur, kimsə narazıdır. Bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, mən öz taleyimdən çox razıyam. Çünkü qısa ömr, qısa tale o qədər də maraqlı deyildir. Amma insan cürbəcür hadisələrlə qarşılaşanda, hər cür sınaqlardan çıxanda, yəqin ki, həm də daha çox təcrübə toplayır, daha da mətinləşir və bu mənada mən öz taleyimdən çox razıyam. Sabah nə olacağını bilmirəm, amma onu bilirəm ki, bundan sonra daha

2020-ci il sentyabrın 27-də başlayan və 44 gün davam edən Vətən müharibəsi Azerbaycan Silahlı Qüvvələrinin yüksək peşəkarlığını, döyük qabiliyyətini, qəhrəmanlığını, torpaq və bayraq məhəbbətini bütün dünyaya nümayiş etdirdi. 30 ilə yaxın Ermənistanın işğalı altında qalan yurd yerlərimiz azad edildi, bu savaşda əsgərlərimiz, zabitlərimiz, generallarımız doğma Vətənimiz Azerbaycanın şərəfini ucaltdılar, Prezident, Qalib Ali Baş Komandan İlham Əliyevin əmr və göstərişlərini ləyaqətlə yerinə yetirərk düşmən ordusunu darmadağın etdilər, döyük texnikalarını qənimət kimi götürdülər, işgalçıları torpaqlarımızdan qovdular. Birinci və ikinci Qarabağ müharibəsi şəhidlərinin qisasıavaş meydanında alındı, əsir düşməmək üçün öz canlarına qıyan oğulların ruhu dinclik tapdı, keçmiş məcburi köçkünlərin taleyinə Günəş doğdu. Uzun illər ərzində Ermənistanın və havadarlarının düyüne saldıqları qondarma problem qətiyyətlə, ləyaqətlə, şərəflə, cəsurluqla həll edildi. Qalib Ali Baş Komandan tərəfindən üçrəngli bayrağımız Sərsəngdə, Ağdərədə, Əsgərandə, Xocavənddə, Xankəndidə ucaldıldı. Azerbaycanın uzun illər apardığı mübarizə işgal olunmuş torpaqlarımızın azadlığı ilə yanaşı, həm də bütövlükdə erməni faşizminə qarşı aparılan savaşı başa çatdırıldı. Cəmi 20 ildə iki yüz illik problem həll edildi. Cahanda baş verən müharibələr artıq dönyanın taleyini dəyişir. Azerbaycanın taleyini yaxşılığı və qəlebəyə çevirən liderimizin ideyaları reallığa çevrilir, şaxələnir, gələcəyə nikbin baxışlarda, sarsılmaz mövqedə öz əksini tapır. 2023-cü il oktyabrın 15-də Xankəndi şəhərində xunta rejiminin, separatçıların əski parçasına bənzəyən bayraq Qarabağ fatehinin ayaqları altına serildi. Azerbaycanın milli qürur məsələsini həll edən Prezidentin qədim Azerbaycan torpağından, cəmi 23 saatda işğaldan azad edilən Xankəndidən xalqa müraciəti qürurlu, şərəfli tariximizin qızıl səhifəsidir və biz bu müqəddəs anların, xoşbəxtliyin şahidi olduq. Ata vəsiyyətini, ata etimadını şərəflə yerinə yetirən Qalib Ali Baş Komandan İlham Əliyev tarixi qəlebəyə imza atdı. Azerbaycanı dünyaya tanıdan, xalqının məhəbbətini qazanan, sülhün və sabitliyin keşiyində dayanan və ölkəmizi daha işqli sabahlara aparan möhtərem İlham Əliyevin titanik fəaliyyəti ulu öndər Heydər Əliyev ideyalarının uğurlu davamıdır.

**Salman ALIOĞLU,
"Respublika".**